

„КЊИГА КОЈУ НЕ ТРЕБА ЧИТАТИ“

Реаговање проф. др Вукашина Пешића, на текст који је под овим насловом објављен у „Аналима Правног факултета у Београду“

У рубрици Прикази, у бр. 5/1987. „Анала Правног факултета у Београду“ објављен је текст Новице Војиновића који позива читаоце да не читају моју књигу „Патријархални морал Црногораца“ коју је објавио Историјски институт Црне Горе у Титограду.

Да је овај текст објављен у неком гласилу без научног профила не би било разлога за реаговање на њега, јер он представља непристојан и злонамеран памфлет (сторију) који је испод аксиолошког и гносеолошког нивоа. Међутим, пошто га је објавио универзитетски часопис, сматрамо да је потребно одговорити на њега.

Овакве памфлете Војиновић објављује у локалним гласилима. У њима он вреба и омаловажава научне раднике, научне и друге установе (1). Једини часопис, колико нам је познато у коме је он објавио један од својих памфлета јесу „Анали Правног факултета у Београду“.

У првом пасусу памфлета Војиновић пише да је у мојој књизи, која има 183 странице, направљено толико грешака, да би било потребно тро-струко више простора да се оне утврде. Пошто је ово нетачност и бесмислица, ја се надам да ће читаоци „Анала“ бити упознати са овим мојим одговором, те их позивам да укажу на неку грешку у књизи ако постоји.

Војиновић тражи само грешке у мојој књизи. Пошто не може да их нађе, он их измишља. Он из ње извучи речи и реченице, и изван њиховог граматичког и логичког контекста саркастично их карикира. За све што парафразира у њој, он не наводи њене странице, па ни њене делове, јер то у њој не пише или пише другачије него што он парафразира.

Уз малициозност, испољено је у овом памфлету тотално непознавање овог деликатног и увек актуелног проблема. Да би га човек ваљано проучавао, неопходно је да поседује интердисциплинарно образовање. Уз то мора да има моћ научног (објективног) утврђивања чињеница. Из Војиновићевог памфлета види се да њему ово недостаје. Не уочава он корелације чињеница, не оперише ваљано механизмом сазнања. Услед тога неправилно поима односе премиса и закључака. Војиновић не познаје научну функцију дијалектичког паралелизма, па му није јасна логичка корелација објекта и субјекта сазнања. Услед тога он се стално саплиће о логику и етику.

Свој памфлет Војиновић почиње тврђењем да ја, иако сам завршио Правни и Филозофски факултет, као професор Криминологије и Пенологије, нисам стручњак за ову материју. То је блеф којим он настоји да прикрије своје мањкавости за посао који обавља. Из тога се такође види да он не зна да се у криминолошком подручју дешавају најтежи морални сукоби. Други научни профили нису толико у могућности да сагледавају

(1) Увредљив и малициозан памфлет ове моје књиге објавио је како смо поменули Војиновић у броју 206—207/86 овдашњег гласила „Овде“. На тај памфлет одговорно сам у броју 211/86 истог гласила. Из тог као и из овог памфлета који су објавили „Анали“ види се да Војиновић стално наступа против ове моје књиге. Покушао је да ангажује противу ње и друге, али није успео, једино се Сретену Зековићу не свиђа ова књига.

моралне сукобе људи као криминолози. То се види из научне и уметничке литературе. Ваљана научна остварења дали су кривичари који су и криминолози. Код нас то су Живановић, Доленц, Чубински, Марковић, Таховић, Златарић и више других који су живи и који раде. Класици марксизма, нарочито Енгелс, сагледавали су и класне сукобе људи проучавајући и преступништво као друштвену појаву. Велика уметничка остварења дали су књижевници који су описали моралне сукобе у области преступништва (Достојевски, Марк Твен, Џек Лондон, Кафка, Фон Клајс, а код нас Шеноа, Светолик Ранковић, Јанко Веселиновић и др.).

У трећем пасусу памфлета Војиновић каже да сам у књизи нетачно одредио морал. То каже, јер не разликује дефинисање појаве од проучавања исте са научних аспеката, што сам у овој књизи и учинио. На 52. страници књиге „Патријархални морал Црногораца“ одредио сам као систем етичког мишљења и понашања. У приказима ове књиге стручњаци сматрају да је ова дефиниција морала ваљанија него друга дефиниција истог. Формирање и трансформисање морала изложио сам у овој књизи интердисциплинарно на основу ове дефиниције морала.

У овом свом памфлету Војиновић погрешно резонује и погрешно перципира јасно описане чињенице у овој књизи, па пита како нараштаји могу бити класно уједињени у племенској заједници.

О моралној јединству старих Црногораца писао сам на 136. и 137. страници, под насловом „6. Морални субјекти чојства и јунаштва по полу и узрасту. Према томе, ту се говори о класама по узрасту и полу, а не о економским класама људи, како Војиновић погрешно перципира и мисли. Из тога се види да он и његови сарадници у овој сторији не знају да, осим класа у економским односима, постоје и друге класе. О тим, другим класама он не познаје учење Аристотела, Ламарка, Дарвина и савремене антропологије. О економским и класним односима црногорског друштва и њиховог утицаја на формирање њиховог морала излагано је на 105. страници (и даље) под 3. у овој књизи.

Злонамерно парафразирање моје књиге Војиновић је наставио у IV пасусу свог памфлета, где каже да ја сматрам (а не каже где то у књизи пише) да су онда у Црној Гори постојала три морала. То у мојој књизи не пише, него је то Војиновићева заблуда. Ја сам проучавао патријархални морал Црногораца како и наслов књиге гласи. Ту Војиновић опет каже да ја сматрам да је патријархални морал Црногораца интегрисан у хришћански морал. Тотална заблуда или обмана. На страницама 28, 29 и 112. ове књиге пише, да је чојство и јунаштво примило из православне религије оне моралне норме које су одговарале ондашњим приликама Црногораца. Ту сам тачно изложио које су то норме.

Тенденциозно карикирање моје књиге Војиновић чини и тиме што је напаврично речи, чојство, јунаштво, хришћански морал, патријархални морал, етнологија, историја, Турци, циљеви НОР-а, па од тога прави бесмислице које импутира мојој књизи. Ова његова аутистичка манипулација нема везе са овом књигом, него је аналогна хуморески Тарантела, дупла врата, ћелави поштар, и на Гогољевој приповетку О практикантовој кабаници...

Не схватајући корелацију синонима, Војиновић нелогично поима појмове патријархални и традиционални морал, затим појмове чојства и јунаштва, њихове логичке и аксиолошке корелације. Њих сам јасно дефинисао у књизи што су проф. Каран и Филиповић у својим приказима ове књиге запазили.

Због непознавања аксиолошке корелације врлина, Војиновић нелогично парафразира моју констатацију да су одређене врлине (слобода, правда, једнакост) истовремено морални циљеви чојства и јунаштва и НОР-а. О томе смо говорили на 47. и 48. страници ове књиге. Баш због тога проф. Лакић је рекао у свом приказу исте да она припада оним књигама које приближавају прошлост, садашњост и будућност — традицију и револуцију, а то Војиновић не схвата.

И у петом пасусу Војиновић изокреће чињенице па каже да сам у књизи упоређивао стање у црногорском друштву и стање у првобитној

заједници. Ту своју аутистичку пројекцију он импутира овој књизи називајући је „мудрим запажањем“. У књизи нисам упоревивао никаква стања, него одређене моралне односе који важе у свим епохама, па и у првобитној заједници, као и у чојству и јунаштву старих Црногораца. Стање је нешто сасвим друго а Војиновић то не разуме.

Лаичким карикирањем мојег излагања о васпитању и образовању кроз рад и народне игре, које се одвијало онда у Црној Гори, Војиновић жели да профанише моја тврђења. Ту он још доказује да је у Црној Гори у XV вијеку постојала штампарија, а у првобитној заједници да није. Нико није нигде рекао нити у мојој књизи пише да то није било.

У VI пасусу памфлета Војиновић тенденциозно парафразира моје излагање о гостопримству старих Црногораца, које сам дао на 160 страници ове књиге. Ту Војиновић импутира да сам настанак гостопримства старих Црногораца објасни тобоже немањем кафана онда код њих. У мојој књизи говори се о гостопримству старих Црногораца као једној од врлина њиховог система морала. У аксиолошкој скали моралног система старих Црногораца који сам сачинио и изложио у својој књизи, гостопримство сам идући социолошком корелацијом, ставио на 9-то место. Само у систему са осталим врлинама, какав сам у књизи изложио, може се сагледати суштина гостопримства.

Ван узрока и система, по мени нема ништа. Сагласно томе, између гостопримства старих Црногораца и осталих врлина њиховог система морала постоји аксиолошка корелација. Она се састоји у спремности човека да помогне другом човеку када му је то потребно, па је то и код гостопримства, као и код осталих моралних односа.

Говорећи о економским приликама у ондашњој Црној Гори (стр. 105. и даље) рекао сам, да је гостопримство онда у недостатку свратишта, каква данас постоје, задовољавало једну значајну практичку потребу и то је непобитно. Услед непознавања међузависности материјалних и духовних потреба и непознавања аксиологије Војиновић ово не поима. Своје фантазирање о гостопримству Војиновић је завршио питањем: „Да ли се из свега овога, (не зна се из чега јер то његовог свега је његова маштарија) може закључити да је данас када је угоститељство на завидном нивоу, гостопримство пало на ниске гране.“ Ово је неозбиљна маштарија. Не стоји гостопримство ни на каквим грамама.

У седмом пасусу свог памфлета Војиновић каже: „Постоје занимљива и целомудрена запажања о овом моралном систему“ (Тобоже у мојој књизи). Ових бесмислених фраза у српскохрватском језику нити у мојој књизи нема.

Војиновић у истом пасусу каже да у мојој књизи има страница које су кинсијевски обојене. Не каже он у чему се та обојеност састоји, јер то постоји у његовој машти (2).

У истом пасусу Војиновић импутира аутору књиге „Патријархални морал Црногораца“ да жели да завири у сексуално понашање својих јунака. Тих вулгарности у овој књизи нема. То знају сви који су је прочитали. Него Војиновић због неразликоса нагона и љубави и ту кубури, као и са оном кинсијевском обојеношћу. Стари Црногорци од чојства и јунаштва били су окупирани моралним циљевима народа, а не поривима са којима се Војиновић носи.

На 160-ој и неколико претходних страница описао сам у поменутој књизи љубав старих Црногораца у браку, у породици (посебно љубав сестре према брату) као и љубав човека према човеку уопште, која је постојала у њиховом моралном систему. Она је заиста била на високом моралном нивоу. У аксиолошкој скали њиховог морала утврдио сам да љу-

(2) Што се тиче Војиновићевог курјозитета о кинсејовој обојености види се да он не зна о чему се ту ради, па ћемо о томе напоменути: Kinsey (1894—1956) је биолог, али га је више привлачило сексуално понашање и журњава обесних мушкараца и жена него биологија у правом смислу. Kinsey-ово писање привлачно је за стрипове. Чини ми се да његове ствари код нас нису преведене, па се не види на који начин је Kinsey утицао на њега.

бав представља интегралну врлину у њему (као и у моралу свих народа), јер морала без љубави нема, нити љубави без морала. Моралну љубав старих Црногораца занасили су луковник Вијала, Вук Караџић, Валтазар Божишић и други који су тада долазили у Црну Гору.

Из овог Војиновићевог памфлета види се да он не разликује сексуални нагон од љубави. Сексуални нагон је биолошки, а љубав морална категорија. Сексуалним нагоном се размножавају организми, а путем љубави се остварују морална добра (циљеви). Својим непристојним парафразирањем Војиновић настоји да профанише ову врлину старих Црногораца.

У осмом пасусу памфлета Војиновић каже да у мојој књизи није остављена по страни ни зоопсихологија, па лаички парафразира моје излагање о међусобној привржености (домаћих) животиња и човека. Војиновићево парафразирање зоопсихологије представља враћање хиљаду година уназад у ондашњи духовни мрак. Из тога се види да он не познаје биолошку и социјалну антропологију човека и његове генетичке односе са нижим биолошким врстама. То је непознавање научних достигнућа зоопсихологије о генетичкој повезаности живих бића. У научном објашњењу те повезаности зоопсихологија даје значајан допринос. Корелација понашања (укључујући ту и морално) човека и других живих бића не може се довољно научно објаснити само аналогijом њихових телесних органа. Та корелација постаје научно фундирана утврђивањем психолошке корелације човека и животиња што сам ја у књизи изложио. Зоопсихолошке манифестације, међусобне привржености човека (посебно деце) и (домаћих) животиња, највише се манифестује код сточара где они обављају свакодневни рад око стоке. У књизи сам утврдио да је ова узајамна приврженост људи и домаћих животиња била изразита и код старих Црногораца, јер су сточарство и земљорадња биле њихове главне привредне делатности. О генетичкој корелацији понашања (укључујући ту и моралне) људи и животиње, постоји уметничка и научна литература. У проучавању ове теме користио сам једну и другу. Од уметничке литературе за проучавање привржености људи и животиња, посебан значај имају басне и друга аналогна литература. Врхунац моралне привржености животиња човеку описао је Roseger у *Waldflii im Schne*.

Научном објашњењу међусобне привржености човека и животиња доприноси баш зоопсихологија. У томе она има обиље података, од којих посебан значај има помоћ људи дивљим животињама зими.

Из овог Војиновићевог памфлета види се да он ову хуману проблематику тотално не познаје. У порицању свог непознавања чињеница Војиновић је јако ригидан. Своје непознавање чињеница он приписује другима, овде мени. На 108. страници моје књиге описан је утицај ратовања на формирање овог морала Црногораца. Констатовао сам да су онда племена у Црној Гори имала договор да када Турци ударе на њих, занемаре међусобне спорове и да сви устану против Турака. То су Црногорци о чојству и јунаштву чинили. Касније је ово кодификовано у чл. 18. Законика Књаза Данила. Иако је ово ноторно, Војиновић то упорно пориче. Ово чини стога што му није познато да су послови међу племенима онда, у недостатку државних закона, били регулисани међусобним договоранима. Ратовање противу отоманске агресије било је питање о коме су се стари Црногорци морали договарати.

При крају свог памфлета Војиновић пише да је језик и стил у овој књизи конфузан, пун фраза и клишеа. Ово је увредљива и перфидна обмана којом Војиновић настоји да ову књигу профанише. Рачуна он да ће они који нису прочитали моју књигу поверовати његовом обмањивању. Десило се обратно. Истовремено, Војиновић настоји да овим пројекцијом прикрије слабости у свом стилу и логици који су дошли до изражаја у овом његовом памфлету. У њему он смишља фантазије, нелогичне асоцијације које су супротне дискурзивном мишљењу. Служи се негацијама, а не зна када се могу употребити негативне дефиниције. Прави нелогичне корелације: уздиже угоститељство на завидан ниво, а гостопримство срзава на ниске гране. Асоцира генијалност и једностраност. Од личног имена (Kinsey) прави сексуалну обојеност. Тотално не познаје корелације зависно променљивих и независно променљивих варјабли. Услед тога погрешно види њихову генетичку корелацију.

Своје парафразирање Војиновић проширује тиме што ставља под наводе речи и изразе, незнајући где се то може чинити и какво значење добија оно што ставља под знаке навода. За сложено научно излагање он каже да оно представља мудро запажање. Или оно где за моје излагање о гостопримству каже да је „генијално у својој једностраности“.

Своју вербалну манипулацију Војиновић употпуњава речима и изразима које су неприкладне за теоријско излагање, међу којима су и ови: скаче, мали излет, завири, кинсијевска обојеност, мудро запажање, завидан ниво, ниске гране, крупна открића... ове изразе Војиновић је напавричио да би профанисао моју књигу. Међутим лингвисти и други познаваоци ове проблематике истакли су у својим приказима ове књиге баш њену систематичност, логичну кохерентност и прецизан језик.

На крају памфлета Војиновић тобож жали новац који је утрошен за штампање ове књиге. У своме претходном памфлету написао је да је за њено штампање плаћено 280 мил. динара. „Просвета“ је ову књигу штампала за свега 15 милиона динара старих, колико је СИЗ за научне делатности Црне Горе уплатио. Мимо ове суме за ову књигу није утрошен ни један друштвени динар (3).

Надајући се да ће „Анали“ објавити овај мој одговор, желим да истакнем да је морал духовна вредност свуда и свагда. Сва друштвена питања одражавају се у моралу и он у њима. Појединци и заједнице које су друштвено пропале, пропале су пре тога морално. Борба за истински морал данас је актуелна. Код нас је дошло до његове ерозије. Мислим да Војиновићев памфлет представља одређени вид те ерозије. Приликом разматрања овог одговора сматрам да учесници у разматрању истог ваља да проуче „Патријархални морал Црногораца“, а поред тога Војиновићење текстове у Ревизи „Овдје“ бр. 206—207 кроз 1986. као и мој текст у истој Ревизи број 211/86.

проф. др Вукашин Пешки

(3) Да би читаоци „Анала“ видели колико је овај Војиновићев памфлет бесмислен, указаћемо на научне оцене које су до сада написане о овој мојој књизи. Пре овог издања ова књига је била направљена као сажета скрипта. Тиме је било омогућено да је заинтересовани проуче, што су многи и учинили. Након тога њу су за штампање предложили Научно вијеће Историјског института Црне Горе и Наставно научно вијеће Правног факултета у Титограду. И Војиновић је тада био за тај предлог, говорећи да је из ове књиге научно више о моралу него из других књига. Званични рецензенти ове књиге су проф. др Слободан Томовић и др. Новица Ракочевић (историчар, научни саветник Историјског института Црне Горе). У прилогу за штампање истакли су да у нас има мало студија које се баве проблематиком вредносног система у целини, а посебно да готово и нема дела која објашњавају и посебно приказују разне аспекте друштвене свести, генезу и развој друштвеног бића, те да ова књига представља напор да се објасни генеза друштвеног морала старих Црногораца у контексту историјских економских и опште друштвених прилика у којима се тај морал формирао.

Није нам познато да је за штампање једне књиге дато толико научних предлога, колико за ову. Убрзо по објављивању исте привукла је пажњу теоретичара и других многобројних читалаца. За годину дана од објављивања добила је високу научну оцену од 25-так афирмисаних професора Универзитета и других научних радника (филозофа, социолога, психолога, правника, економиста, историчара, професора књижевности). Тако су је оценили Тодоровић, Каран, Филиповић, Бојовић, Ивановић, Јакић, Ракочевић, Костић, Богавац, Перовић, Вукчевић, Петрић, Богојевић, Кривокапић, Цвјрковић и др.). Књига је оцењена као особан интердисциплинарни приступ у проучавању морала. Речено је да она припада књигама у којима се сусрећу прошлост, садашњост и будућност — традиција и револуција. Запажено је да је у њој оспорено више предрасуда о моралу и да представља својеврстан научни продор у прошлост. Поред научног запажен је и њен уметнички садржај. Оцењена је као значајан споменик нашој патријархалној култури и патријархалном моралу, те као патриотска, хумана и педагошка књига. Истакнут је њен аксиолошки профил. Речено је да она представља значајан допринос научном објашњењу морала и солидну основу за његово даље проучавање. Посебно је наглашена интердисциплинарна методологија која је у њој примњена. Запажено је да је у њој покренуто више питања (из филозофије, социологије, психологије), као што су да у нематеријалности не може бити емпирије, да је морална енергија најача социјална енергија, да је дојка (или оно што је зајенује) први предмет са којим се дете почиње забављати, а не што психоаналитичари тврде, да је Хомер у Илијадн рекао прву антиратну мисао и др. За ово кратко време од објављивања 1986. године о овој књизи се у овом смислу формирала обимна литература. Она је стални предмет третирања у литератури, у штампи, у другим гласилима, а посебно међу читаоцима.